

Radion COJOCARU,

doctor în Drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei Științe penale a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

Sergiu COJOCARU,

lector superior al Catedrei Științe penale
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

ASPECTE PRIVIND NEPEDEPSIREA VICTIMELOR TRAFICULUI DE PERSOANE PENTRU INFRAȚIUNILE SĂVÂRȘITE ÎN LEGĂTURĂ CU ACEASTĂ CALITATE PROCESUALĂ

1. Prevenirea traficului de persoane este una dintre cele mai sensibile probleme cu care s-a confruntat și continue să se confrunte Republica Moldova în îndelungata perioada de tranziție pe care o parcurge.

Protecția victimelor traficului de persoane reprezintă una dintre direcțiile prioritare pe care este axată activitatea de prevenire și combaterea a acestui flagel social. În acest sens, Republica Moldova în calitate de stat membru al unor organizații regionale și interguvernamentale, precum OSCE, Consiliul Europei, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est și-a asumat o serie de angajamente politice.

Pentru asigurarea angajamentelor asumate, Republica Moldova a elaborat și a pus în aplicare mai multe mecanisme și măsuri destinate protecției victimelor traficului de persoane. În funcție de natura lor aceste măsuri pot fi clasificate în mai multe categorii: juridice, politice, administrative, financiare, culturale etc. Din lista acestora fac parte și măsurile juridico-penale, care au fost elaborate în strânsă consonanță cu standardele consacrate în actele internaționale și regionale la care Republica Moldova este parte.

Analizând conținutul politicii penale a Republicii Moldova existente în materia prevenirii traficului de ființe umane, pot fi evidențiate două direcții prioritare ale acesteia:

Protejarea pre-infracțională a persoanelor împotriva actelor de traficare. În acest sens, politica penală este axată pe ideea incriminării și pedepsirii corespunzătoare a faptelor social-periculoase, care implică activitatea de traficare a ființelor umane. Sub acest aspect, este bine știut că la art.165 C.pen. al Republicii Moldova este incriminată fapta de traficare a ființelor umane, norma aplicându-se atunci când victimă este o persoană majoră, iar la art.206 C.pen. este incriminată fapta de traficare a copiilor. După conținut, aceste două norme incriminatorii corespund standardelor internaționale existente în domeniu, mai ales a celor prescise de

Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adoptat la Palermo la 15 noiembrie 2006 [1, p.32].

Protecția post-infracțională a victimelor traficului de ființe umane. În mod principal, această protecție este realizată prin nepedepsirea victimelor traficului de persoane, pentru faptele infracționale săvârșite în legătură cu această calitate procesuală.

2. În contextul prezentului studiu ne vom opri cu prioritate la cel de al doilea aspect al politicii penale în domeniul prevenirii traficului de persoane. Reieșind din mecanismul de comitere a acestei activități infracționale și din scopurile ce-i sunt aferente, victimele traficului de persoane pot fi implicate în diverse activități criminale, precum ar fi: trecerea ilegală a frontierei, uzul de fals, cumpărarea documentelor oficiale etc.

Ba mai mult decât atât, practica judiciară ne demonstrează că în mod frecvent, drept rezultat al exploatării la care sunt supuse, persoanele traficate săvârșesc fapte care în țara de origine nu sunt incriminate ca infracțiuni, însă în țara de destinație sunt incriminate ca atare. De exemplu, prostituția în Republica Moldova este sancționată la art.89 C. contr. [2], pe când în România pentru o asemenea faptă se prevede răspunderea penală la art.328 C. pen. [3, p.133].

Plecând de la aceste realități deloc negliabile, comunitățile internaționale au înțeles să elaboreze o serie de standarde care oferă posibilitatea exonerării de răspunderea penală a victimelor traficului de persoane pentru infracțiunile comise în legătură cu această calitate.

Astfel, în corespundere cu pct.7 din Principiile recomandate cu privire la drepturile omului și traficul de ființe, document adoptat în 2002 de Direcția înaltului Comisariat al ONU pentru Drepturile Omului: „Persoanele traficate nu trebuie să fie supuse detenției, învinuirii sau urmării penale în instanța de judecată pentru intrarea sau șederea lor ilegală pe teritoriul țărilor de tranzit și destinație sau pentru implicarea lor în activități ilicite în măsura în care asemenea implicare reprezintă o consecință directă a situației lor de persoane traficate” [1, p. 102].

În același sens, potrivit art.26 al Convenției Consiliului Europei privind măsurile contra traficului de ființe umane adoptate la Strasbourg la 3 mai 2005: „În conformitate cu principiile de bază ale propriului sistem juridic, fiecare parte va asigura posibilitatea nepedepsirii victimelor pentru implicarea lor în activități ilegale, în măsura în care ele au fost forțate să o facă” [1, p. 78].

Totodată, potrivit Recomandării privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale către statele membre ale Consiliului Europei adoptată de Comitetului Miniștrilor la 31 octombrie 2001, printre măsurile referitoare la victime se înscrie: „Garantarea ca acei copii care au fost victime ale exploatării sexuale să nu poată fi urmăriți judiciar pentru orice act legat de această exploatare” [1, p. 105].

După cum se menționează, pe drept cuvânt în literatura de specialitate aceste măsuri urmăresc scopul prevenirii revictimizării și resocializării victimelor traficului de ființe umane [4, p. 42].

3. Drept rezultat al ralierei Republicii Moldova la standardele internaționale

enunțate supra, în Codul penal din 2002, prin Legea nr.211-XV din 29.05.2003 a fost introdus câte un alineat suplimentar la 165 și 206 C. pen., devenite în ambele cazuri alineatul (4), potrivit cărora victima traficului de ființe umane/traficului de copii era absolvită de răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală, dacă a acceptat colaborarea cu organul de urmărire penală în cauza dată.

Această formulare a fost criticată de către experții OSCE în raportul de evaluare Traficul de ființe umane, protecția martorilor și cadrul legislativ al Republicii Moldova întocmit în decembrie 2003. În principal, s-a invocat faptul că victima traficului de ființe umane era „obligată” să coopereze pentru a evita răspunderea penală. Această condiție a fost catalogată ca fiind neconformă standardelor internaționale, care vizează promovarea și recuperarea victimei traficate, deoarece o forțează să accepte cooperarea cu organele de resort. Suplimentar s-a invocat și faptul că o asemenea normă ar putea duce la furnizarea unor probe deficiente pentru a satisface autoritățile, punând astfel în pericol obiectivitatea urmăririi penale.

Mai târziu, în Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane nr. 241 din 20.10.2005, la art.32 a fost statuată următoarea prevedere normativă: „Victima traficului de ființe umane este absolvită, în condițiile legislației în vigoare, de răspundere penală, contravențională sau civilă pentru acțiunile pe care le-a săvârșit în legătură cu statutul de victimă dacă aceste acțiuni cad sub incidența Codului penal, Codului contravențional al Republicii Moldova sau a Codului civil” [5].

Drept urmare, prin Legea nr.376 din 29.12.2005 art. 165 alin.(4) și art. 206 alin. (4) C. pen. au fost modificate, în prezent aceste reglementări definite după cum urmează: victima traficului de ființe umane/traficului de copii este absolvită de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală” [6].

4. Se poate observa că în dispoziția art. 165 alin.(4) și art. 206 alin.(4) C. pen., la descrierea acestei situații juridice este folosită sintagma „absolvire de răspundere penală”. Este de menționat că în legislația penală a Republicii Moldova, cu o asemenea expresie, se operează doar în cazul acestor două norme.

În partea generală a C. pen. al Republicii Moldova, legiuitorul prevede două instituții, care reglementează posibilitatea exonerării de răspundere penală a unei persoane pentru comiterea de infracțiuni și anume, instituția Liberării de răspundere penală și cea a Cauzelor care înlătură răspunderea penală.

Prin urmare, înseși sintagma absolvire de răspundere penală este străină pentru reglementările penale stabilite în partea generală a C. pen. Or, pentru asigurarea unor formulări clare și de precizie a normelor juridice și pentru aplicarea uniformă a legislației penale în strictă corespundere cu principiul legalității, legiuitorul din rațiuni de tehnică legislativă nu trebuie să utilizeze expresii sau formulări diferite la definirea uneia și aceleiași instituții penale. În afară de aceasta este bine știut că normele din Partea specială nu pot să crea instituții cu caracter

general, altele decât cel reglementate în Partea generală a C. pen.

5. În afară de aceasta, formularea situațiilor stipulate la art.165 alin.(4) și art.206 alin.(4) C. pen. în calitate de forme speciale de liberare de răspunderea penală, contravine în mod vădit standardelor internaționale instituite în domeniul de nesancționării victimelor traficului de persoane.

După cum este definită în literatura de specialitate autohtonă, liberarea de răspunderea penală „...reprezintă punerea în libertate a persoanei ce a săvârșit infracțiunea...[7, p. 404]” sau actul care „...liberează persoana respectivă de la condamnarea publică, în numele legii, care ar urma să fie exprimată în sentința de condamnare...” [8, p. 357].

Fără a intra în anumite detalii de concept, se poate observa că înainte de fi dispusă liberarea de răspunderea penală, persoana care a săvârșit o infracțiune în calitate victimă a traficului de ființe umane, poate fi urmărită penal, în privința ei putând fi aplicate și anumite măsuri de constrângere cu caracter procesual. Acest lucru reiese și din prevederile exprese ale art.285 alin.(2) C. pr. pen. [9], potrivit căruia încetarea urmăririi penale are loc, inclusiv și atunci când există cel puțin una din cauzele prevăzute la art.53 din Codul penal, normă la care sunt prevăzute modalitățile generale de liberare de răspunderea penală.

În baza standardelor care au fost descrise mai sus, victima traficului de persoane nu este exonerată doar de răspunderea sau de pedeapsa penală, ci urmează să fie protejată și împotriva detenției, învinuirii sau urmăririi penale pentru faptele comise în această calitate.

Soluția este pe deplin justificabilă, întrucât încercarea de a urmări și a pedepsi victima traficului pentru săvârșirea unor fapte infracționale în condițiile amintite, poate avea efecte negative asupra investigării cauzelor referitoare la traficul de persoane. În primul rând, acest lucru o poate împiedica pe victimă să divulge alte infracțiuni, îndeosebi cele care vizează traficul persoanelor. În al cel de al doilea rând, victima poate fi împiedicată de a avea acces la protecție și servicii de asistență.

Nu în ultimul rând, urmărirea penală are impactul subminării tuturor celorlalte măsuri de protecție, deoarece procesul penal împotriva victimei ar fi public, astfel încălcându-se anonimatul ei, fiind totodată amenințată de un pericol și mai mare, dacă mai târziu se va decide să colaboreze cu autoritățile.

Plecând de la aceste rațiuni, de lege ferenda propunem reformularea dispozițiilor prevăzute la 165 alin. (4) și art. 206 alin. (2) C. pen., după cum urmează: victima traficului de ființe umane/traficului de copii nu este pasibilă de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală.

Asemenea cazuri speciale de nepedepsire mai sunt prevăzute de către legiuitor și în alte articole din Partea specială a C. pen., cum ar fi: art.201 alin.(2), art. 212 alin.(5).

Identificarea unei asemenea caz întemeiază invocarea art.279 pct.9) C. pr. pen. potrivit căruia urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită,

nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care există alte circumstanțe prevăzute de lege care condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală [9].

Referințe bibliografice:

1. Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la prevenirea și combaterea traficului de persoane, Chișinău, 2006.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008 Monitorul Oficial nr.3 6/15 din 16.01.2009.
3. Codul penal și legile conexe, actualizat 20.04.2012, București, Ed. C.H. Beck, 2012.
4. Tănase A., „Infrațiunea de trafic de ființe umane (art.165 C.pen. RM): obiectul juridic, obiectul material, victima”, în *Revista Națională de Drept*, 2010.
5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.164-167/812 din 09.12.2005.
6. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.128-129/1012 din 13.09.2002.
7. Botnaru S. ș.a., *Drept penal, Partea generală*, vol. I. Chișinău: Cartrier juridic, 2005.
8. Borodac A., Gherman M., *Calificarea infracțiunilor*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2006.
9. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (partea specială) //Monitorul Oficial 104-110/447, 07.06.2003.